

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ GENEL
BAŞKANI AV. NEVZAT HELVACI'NIN
1. OLAĞAN GENEL KURULU
AÇIŞ KONUŞMASI

Değerli Konuklar,
Sayın Divan Üyeleri,
Değerli Basın Mensupları,
Genel Kurulun Sayın Üyeleri,

İnsan Hakları Derneğinin 1. Olağan Genel Kuruluna hoş geldiniz, hepinizi saygı ile selamlıyorum. Bugün burada yapacağınız çalışmalar ve alacağınız kararlarla, insan hakları savaşımına önemli katkılarda bulunacağınıza inanıyorum. Hak ve özgürlüklerimizin düzeyi sizlerin çabalarıyla yükselecek, insanlarımızda haklarına sahip çıkma bilinci bu çabalarla yeşerecektir. Bu çabalar, insan onurunun korunmasına ve layık olduğu saygınlığa kavuşturulmasına yardımcı olacaktır. Haksızlıklardan arınmış bir Türkiye, haksızlıklardan arınmış bir dünya için ço-

balanızın başarıya ulaşmasını diliyorum.

Bildiğiniz gibi derneğimiz, 17 Temmuz 1986 tarihinde kuruldu. Bu kuruluş bizleri, insanlığın özgürlük mücadelesi tarihinden süzülüp gelen ve insan olma onurundan kaynaklanan insan haklarının savunulması, korunması ve yaşama geçirilmesi gibi yüksek bir amaç için bir araya getirdi. Aslında bu, başka ülkelere göre geç kalmış bir girişimdi. Örneğin, Fransa'da böyle bir kuruluş 1898 tarihinde kurulmuştur. Birleşmiş Milletler, kuruluşundan itibaren ulusal düzeyde insan hakları örgütlerinin oluşturulması konusuyla yakından ilgilenmiş ve üye ülkelere önerilerde bulunmuştur. Daha 1946 yılında Ekonomik ve Toplumsal Konsey, Birleşmiş Milletler üyelerini, «İnsan Hakları Komisyonunun çalışmalarını geliştirmek üzere kendi ülkelerinde işbirliği yapılacak bilgi grupları ya da yerel insan hakları komiteleri kurulmasının yararını» gözönüne almaya çağırmıştır.

Yine Ekonomik ve Toplumsal Konsey, 1960 yılında insan hakları sorunları üzerinde bu tür kuruluşlarca yapılacak inceleme ve belirtilecek görüşlerin, bu hakların saygı görmesi ve gözetilmesinde hükümetler için büyük değer taşıdığını belirterek, üye devletlerin hükümetlerinden, bu tür kuruluşların kurulmasını destekleme ya da kurulmuş olanları özendirme isteminde bulunmuştur. Birleşmiş Milletler, bu konudaki önerilerini 1963, 1978 ve 1983 yıllarında aldığı kararlarla da sürdürmüştür.

Bu öneriler Türkiye'de de yankı bulmuş ve ilki 1946 yılında, ikincisi 1962 yılında olmak üzere iki kez İnsan Hakları Derneği kurulmuş, ne yazık ki bu kuruluşların yaşamı uzun sürmemiştir. Bu yüzden 17 Temmuz 1986 tarihinde tüzel kişilik kazanan kuruluşumuz, uluslararası platformda da önemini ve ciddiyetini koruyan bir gereksinmeden doğmuştur.

Kuşkusuz derneğimiz, salt Birleşmiş Milletlerin bir çağrısını yerine getirmek için kurulmamıştır. Ülkemizde böyle bir oluşumu gerçekleştirmenin zorunlu ve maddi temelleri vardır. Bir ülkede, özellikle olağanüstü dönemlerde binlerce kişi işkence görüyor ve işkence sonucu çok sayıda insan ölüyorsa, orada en temel hak olan yaşama hakkını savunacak bir örgütlenmeye gereksinim vardır. Cezaevlerinin fizik koşulları ve buralarda tutuklu ve hükümlü olanlara yapılan uygulamalar, Birleşmiş Milletlerce belirlenen asgari standartlara tümenden aykırıysa, oradaki insanların haklarını ve onurunu savunmak gerekir. İnsanlar düşündükleri için, düşündükleri doğrultuda örgütlenmek istedikleri için gözü altına alınıyor, işkenceye uğruyorsa onların bu sorunları dile getirilmelidir. İnsanların serbestçe düşünebileceği, düşüncelerini serbestçe açıklayabileceği, serbestçe örgütlenebileceği ve içerisinde güvenle yaşayabileceği demokratik bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmak için böyle bir örgütlenmeye gereksinim vardır. İnsan Hakları Derneği, hak ve özgürlükleri savunmak için, insanlarımızda hak ve

özgürlüklerine sahip çıkma bilincinin yerleşmesi için kurulmuştur. Derneğimizin bu işlevi yerine getireceğine inanıyorum.

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletlerce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve onu izleyen uluslararası belgelerle, insanlık ailesinin tüm üyelerinin vazgeçilmez haklarına saygı gösterilmesinin, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temelini oluşturduğu vurgulanmıştır. Gerçekten, insanlığın baskı ve zorbalıkla karşı karşıya getirilmemesi, baskı ve zorbalığa karşı başkaldırma durumunda bırakılmaması için, insan haklarının güvence altına alınması zorunludur. Oysa ülkemizde insan hakları yönünden yoğun sorunlar yaşanmaktadır.

Bugün Türkiye'nin gündeminde anayasa tartışmaları vardır. Anayasa hukuku uzmanları, 1982 Anayasasını, insanın devlet gücüne karşı değil, devleti insana karşı koruyan baskıcı bir anayasa olarak nitelendirmektedirler. Bu anayasada temel haklardan siyasal haklara, ekonomik haklardan sosyal haklara kadar tüm hak ve özgürlükler, özüne ve amacına aykırı olarak sınırlandırılmış ve bunların kullanılmasının önüne önemli engeller konulmuştur. Anayasa sorunu, tartışılan yüzeysel konuların çok ötesinde bir ciddiyet taşımaktadır. Anayasalar, hak ve özgürlüklerin önüne engeller koymamalı, onları güvence altına almalıdır. Demokratik anayasaların özelliği budur.

Adalet Bakanlığınca oluşturulan bir komisyonun hazırladığı ceza yasa taslağı da kamuoyunda tartışmaya açılmıştır. Yürürlükteki ceza yasa 1926 tarihlidir. Gerçekten bu yasa eskimiştir, günün koşullarına yanıt veremez hale gelmiştir. İçerdiği anti-demokratik hükümlerden ötürü de bu yasa değişmelidir. Gerçekten yeni bir ceza yasasına gereksinim vardır. Ancak ceza yasaları, anayasalar kadar önemlidir, çünkü temel hak ve özgürlükleri çok yakından ilgilendirmektedir. Nerede bir adliye kuruluşu varsa orada bu yasa hemen her gün uygulanmaktadır. Bu nedenle ceza yasalarının, bilimsel araştırmalara dayalı ciddi ve titiz bir ön çalışmadan ve kamuoyunda yeterli süre tartışıldıktan sonra, demokratik bir ortamda yasalaştırılması gerekir. Tartışmaya açılan öntasarı, hiçbir bilimsel araştırmaya dayanmayan, aralıklarla toplanan bir komisyonca 22 ay gibi kısa bir sürede hazırlanmış bir taslaktır. Oysa örneğin Fransız ceza yasa için 15 yıla varan bir hazırlık çalışması yapılmıştır. Alman ceza yasa, beş yıl süre ile kamuoyunda tartışılmıştır. Bugün ülkemizde ceza yasasının serbestçe tartışılabilmesi ve yasalaştırılabilmesi için yeterli demokratik bir ortam da henüz yaratılamamıştır. Anayasa tartışmaları çözüme bağlanmadan ceza yasaları tümünden değiştirilemez.

Bu öntasarı, ölüm cezalarını ve düşünce suçlarını korumakta, adi suçların cezalarında indirim yaparken kimi yerde düşünce suçlarının cezalarını

artırmaktadır. Bu nedenle çağdaş olmaktan uzaktır. Ölüm cezalarını bir ceza olmaktan çok, yaşama hakkına bir saldırı olarak değerlendiriyor ve yasalardan çıkarılmasını istiyoruz. Ölüm cezalarının kaldırılmasına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 6 nolu protokol, ülkemizce de onaylanmalıdır. İnsan beyninin en değerli ürünü olan düşüncenin suç sayılmasını çağ dışı buluyor ve düşünce açıklama özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını istiyoruz.

Saygıdeğer konuklar ve üyeler,

İşkence yıllardır ülkemizde bir sorgulama yöntemi olarak kullanılmaktadır. İşkence, bireysel anlamda olduğu kadar toplumsal anlamda da insanın doğasına aykırıdır. Birleşmiş Milletler 1975 yılında işkenceyi bir insanlık suçu olarak niteleyip kınayan bir bildiri yayınlamış, 1984 yılında «İşkenceye ve Başka Zalimce ya da Onur Kırıcı Davranışlara Karşı Sözleşme»yi kabul etmiştir. Bu sözleşmenin 2. Maddesine göre, «İster bir savaş durumu ya da savaş tehdidi, ister iç siyasal karışıklık, ister bir başka olağanüstü durum sözkonusu olsun, hiçbir ayrık-sı durum işkenceyi haklı gösteremez.» Kısaca işkence, hiçbir durumda onaylanabilir bir eylem değildir. Yine bu sözleşmenin 15. maddesi, işkence altında alınan ifadelerin, işkenceciden başka hiçbir kimse için ve hiçbir biçimde kanıt olarak kullanılmayacağını öngörmüştür. İşkence olaylarının üstü-

ne ciddiye gidilmesini ve İşkenceye Karşı Sözleşmenin zaman yitirilmeden Türkiye tarafından da onaylanmasını istiyoruz.

* Yürürlükteki yasalarla sendika kurma, toplu sözleşme ve grev haklarının içi boşaltılmış, göstermelik hale sokulmuştur. Dernekler yasası antidemokratik hükümlerle doludur. Türkiye, dünyada öğretmenlere dernek kurma hakkı tanımayan tek ülkedir ve sendika kurma hakkı tanımayan yedi ülkeden biridir. Üniversite gençliğimiz, güdümlü, tek tip öğrenci derneklerinin içine hapsedilmek istenmektedir. Kırsal kesimde yaşayan emekçi halkın ekonomik-demokratik haklarını dile getirecek örgütleri yoktur. Oysa işçimiz, köylümüz, öğrencimiz, öğretmenimiz ve öteki kesimleriyle tüm halkımız, dünyadaki tüm insanlar kadar hak ve özgürlüklere layıktır. Halkımıza, gelişmiş ülke halklarına göre ikinci sınıf muamelesi yapılmasını istemiyoruz.

Bugün tüm dünyada insanlığın önündeki önemli sorunlardan biri de korkudan ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğünün yeterince yaşama geçirilmemiş olmasıdır. Dünyada silahlánmaya harcanan para 800 milyar doları aşmıştır. Nükleer silahlanmanın ulaştığı boyutlar, insanlık için başlı başına bir tehlike oluşturmuştur. İnsanlığa gönenc ve mutluluk sağlaması gereken bilim ve tenikteki gelişmeler, özüne ve amacına aykırı olarak, tüm insanlığı derin bir gelecek korkusuna itmektedir. İnsan haklarının güvence altına alınması, kalıcı bir barışın sağlanması-

na bağlıdır.

İnsanlığın bir gereksinimi de yukarıda değin-
diğimiz gibi, yoksulluktan kurtulma özgürlüğüdür.
Yerküremiz, üzerinde yaşayan tüm insanların mad-
di gereksinmelerini karşılayacak doğal zenginliğe
sahiptir. Oysa dünyada 500 milyon insan açlık çek-
mektedir, 500 milyon insan işsizdir, 1 milyar 700
milyon insan sağlık hizmetlerinden yoksundur, 815
milyon insan okuma yazma bilmemekte, 200 mil-
yon çocuk okula gidememektedir. Beslenme, çalış-
ma, sağlık, eğitim ve barınma hakları, insanların
temel haklarındandır. İnsanlığın ortaklaşa yarattığı
değerler, adil bir biçimde tüm insanlığın yararına
kullanabildiği gün, bu gereksinimler karşılanmış
ve yoksulluktan kurtulma hakkı da gerçek anlamına
kavuşmuş olacaktır.

İnsanların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı da
tehdit altındadır. Teknik üretim, yerleşme ve kent-
leşme bilgisiz ve bilinçsiz uygulayıcıların elinde, do-
ğayı öldürmenin bir aracına dönüşmüştür. Soluk
aldığımız gök, üstünde yaşayıp beslendiğimiz top-
rak, kullandığımız su, deniz, yani insanın yaşama
ortamı yavaş yavaş öldürülmektedir.

Değerli konuklar, değerli üyeler,

Bilindiği gibi Türkiye yakın tarihlerde bireysel
başvuru hakkını tanıdı ve Avrupa Topluluğuna tam
üyelik için başvurdu. Bireysel başvuru hakkının ta-
nınmasını olumlu bir adım olarak görüyoruz. An-

çak getirilen çekincelerden ötürü eksik bir adım ol-
muştur. Bireysel başvuru hakkının kullanılmasına
süre ve kapsam itibariyle çekinceler konulmuştur.
Başvuru hakkı, 28.1.1987 tarihinden sonra meydana
gelen olaylar için ve sadece üç yıl süre ile tanın-
mıştır. Gerçi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine
göre, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun dilekçe
alma yetkisini, süre yönünden çekince koyarak ka-
bul etme yetkisi var. Yetkinin, bildirim tarihinden
sonra meydana gelen olaylar için tanınması da anla-
şılabilir. Ancak üç yıllık sınırlama konulmuş olma-
sı, bu hakkın özüne ve amacına uygun olarak kul-
lanılmasına engel olacaktır. Çünkü bireysel başvuru
hakkının kullanılabilmesi, iç hukuk yollarının tüke-
tilmesi koşuluna bağlıdır. Türkiye'de davaların çok
uzun sürdüğü bilinmektedir. Çoğu davanın, tüm
yargı yolları kullanılarak kesin sonuca bağlanma-
sı için üç yıldan fazla zamana gerek bulunduğu dik-
kate alınır, bu sınırlamanın sakıncaı kolayca
anlaşılabilir.

Türkiye'nin kapsamla ilgili çekince koyup ko-
yamayacağı tartışmalıdır. Çünkü Avrupa İnsan Hak-
ları Sözleşmesi hükümlerine göre, bu tür çekince-
ler ancak sözleşme imzalanırken ya da onaylanır-
ken konulabilir. Türkiye bu sözleşmeyi 1954 yılında
hiçbir çekince koymadan imzalamıştır. Sadece 1 no-
lu ek protokol için, Öğretim Birliği Yasası yönün-
den çekince konulmuştur. Eğer kabul görürse, Ana-
yasanın dibacesi, 13, 33, 52, 119, 120, 121, 122 ve

135. maddeleri yönünden konulan çekinceler, hakkın kullanma alanını önemli ölçüde daraltacaktır. Bu hakkın gerçekten kullanılabilir bir hak olarak düzenlenmesi yararlıdır. Avrupalı olmak, coğrafi bir kavram olmaktan öte bir anlam içeriyor. Bu nedenle mevzuatımızın, uygulamalarımızın ve demokrasimizin Avrupa standartlarına uygun hale getirilmesi zorunludur.

Toplumsal gelişme, bilimsel araştırma ortamının özgürleşmesine bağlıdır. Üniversiteler, bilimsel düşüncenin serbestçe oluşturulduğu bir özgürlüğe kavuşturulmalı, ve bu özgürlük, toplumsal yaşamın her alanına yayılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Olağanüstü koşullarda ve işkenceye dayalı ifadelere bağlı olarak yapılan yargılamalar sonucu, adli hatalar büyük oranda artmıştır. Çağdışı kalmış bazı yasa hükümlerine göre düşüncelerinden ötürü, birçok insanımız, uzun süreli cezalarla özgürlüklerinden yoksun bırakılmıştır. Tutuklu ve hükümlüler, gerek cezaevlerinin fizik koşullarının yetersizliği, gerek buralardaki uygulamalar sonucu bedensel ve ruhsal çürümeye terk edilmişlerdir. Toplumsal barışın sağlanması, siyasal "suç"ları dışlamayan genel bir affın çıkarılmasına bağlıdır. Bunun önündeki anayasal engeller kaldırılmalı ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu, aynı zamanda, demokratikleşmenin sağlıklı yolunun açılması için de gerekli ve zorunludur.

Siyasal görüşleri doğrultusunda düşüncelerini açıklamış, örgütlenmiş nice insanımız yurttaşlıktan çıkarılmıştır. Anayasa, yurttaşlığı kaybetme koşulunu vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlere özgülediği halde, vatana bağlılıkla bağdaşmayan hiçbir eylemi bulunmayan veya bulunduğu yargı organı kararıyla saptanmayan birçok kişinin yurttaşlık hakkı, idari tasarruflarla ellerinden alınmıştır. Ülkeler, insanların "ev"leri gibidir. Evlerinden haksız yere uzaklaştırılmış olanları, kendi "ev"lerinde görmek istiyoruz.

Ülkemizde, demokrasi savaşımının kökleri derinlere gider. Şu var ki, tarihsel süreci içerisinde, demokrasi savaşımı, nicel yönden olduğu kadar nitel yönden de değişmiştir.

İnsan haklarını, demokratikleşmenin ayrılmaz bir parçası olarak görüyoruz. İnsan hakları çok geniş bir konu olmakla birlikte, demokratikleşme ile bağlantılı olan yönüne öncelik vermemizin nedenini de burada aramak gerekir.

Grev ve toplu sözleşme hakları askıya alınmış, yeni düzenlemelerle içeriği ve özü boşaltılarak, biçimsel bir hakka dönüştürülmüştür. DİSK bünyesinde toplanmış binlerce işçi, yöneticilerinin yargılanmaları nedeniyle, şu anda, bu haklardan tamamen yoksundur. Hakların özüne dokunan bu kısıtlamaların ve sınırlandırmaların kaldırılarak, bu hakların amacına uygun biçimde kullanılabilir hale getirilmesini istiyoruz.

TRT, İnsan Hakları Derneğinin etkinlikleriyle ilgilenmemiştir. Aydınlar Ocağının, TÜSİAD'ın toplantılarını ve bildirimlerini ses ve görüntü olarak dakikalarca veren TRT, İnsan Hakları Derneğinin sesine kulaklarını kapamış bulunuyor.

İnsanların kişiliğini, bedensel, zihinsel ve estetik olarak geliştirme hakları vardır. Kitle iletişim araçlarının tek yanlı yayınlarla koşullandırılmış, tek tip insan yaratma yönündeki çabaları yersizdir. Yetkililerin, eşitsiz uygulamalardan kaçınmak gibi bir sorumluluğu vardır. Bunu belirtmeyi bir görev sayıyorum.

Değerli konuklar, değerli arkadaşlarım,

Genel olarak kitle örgütleri ve özel olarak derneğimizin konumu üzerinde de kısaca durmak istiyorum. Bilindiği gibi demokratik devletin belirleyici niteliklerinden biri, siyasal ve sosyal yönden çoğulcu bir yapıya sahip oluşudur. Kişiler, devlet içinde belirli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal amaçlar etrafında örgütlenmek suretiyle gruplar meydana getirirler. Sendikalar, kooperatifler, meslek kuruluşları ve dernekler de, siyasal partiler gibi, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bizler de tüzüğümüzde yazılı amacı gerçekleştirmek üzere, bu amaç etrafında bir araya gelmiş bulunuyoruz. Siyasal görüşümüz ne olursa olsun, bizi bu dernek içinde bir araya getiren bu amaçtır. Kuşkusuz herkesin bir siyasal görüşü vardır. Ancak, biz, siyasal görüş ayrı-

lıklarımızı korumakla birlikte, bu dernek içersinde, insan haklarını esas alan demokratik özelliklerimiz dolayısıyla biraraya geldiğimizi, birliğimizin ve gücümüzün bu temel üzerinde oluştuğunu akıldan çıkarmamak durumundayız. Aramızda türlü konularda görüş ayrılıkları bulunabilir ve bu doğaldır. Bizler, ayrıldığımız noktaları değil, birleştiğimiz noktaları öne çıkararak bir arada bulunmalıyız. Bizi bir araya getiren insan hakları idealidir, bu amaç etrafında kenetlenmeliyiz. Dernek çalışmalarında katkılarımızı esirgememeliyiz. Başarımız, halkımızın mutluluğu olacaktır.

Değerli arkadaşlarım,

Sözlerimi, 1986 yılı İnsan Hakları Haftasında belirttiğimiz istekleri yineleyerek bitirmek istiyorum. İnsan Hakları Derneği olarak biz, dünyada ve ülkemizde:

— İnsanların gelecek korkusuyla değil, gelecek umuduyla yaşamasını istiyoruz. Herkesin korkusuzca yaşaması için kalıcı bir barış istiyoruz.

— İnsanların serbestçe düşünebileceği, düşüncelerini serbestçe açıklayabileceği, serbestçe örgütlenebileceği ve içersinde güvenle yaşayabileceği demokratik bir ortam istiyoruz.

— İnsan yaşamının kaynağı olan doğanın, canlı ve yaşanılır bir doğa olmasını istiyoruz.

— İnsanların açlıktan, işsizlikten, yoksulluktan ve eğitimsizlikten kurtulmasını istiyoruz.

— Biz, İnsan Hakları Derneği olarak, dünyada baskı ve işkence, açlık ve yoksulluk, silah ve savaş istemiyoruz. İnsanın insanca yaşayacağı bir dünya istiyoruz.